

je autorica – presudan je moment za preorijentaciju hrvatskoga društva na gospodarstvo znanja. Tek radikalne promjene u organizacijskoj i institucionalnoj strukturi znanosti i gospodarstva, ali i u modelima financiranja, pravnoj regulativi, načinu upravljanja i stilu odlučivanja, kao i u vrijednosnom i normativnom sustavu, omogućit će dublje ukorjenjivanje faktora rasta utemeljenih na znanju i povezivanju znanosti i gospodarstva.

Ova knjiga pruža iscrpan uvid u terijsko i praktično područje gospodarstva znanja, kritički promišljajući inovacijsku politiku i nacionalni inovacijski sustav Hrvatske. Stoga je zanimljivo štivo ne samo onomu kojemu je to tematski srodno struči nego i svakom hrvatskom znanstveniku kojeg zanima obogaćen uvid u kontekst vlastita djelovanja. S obzirom na univerzalnost konteksta, mnogi će studenti s raznih područja vjerojatno pronaći ponešto za sebe. Knjiga je nezaobilazna literatura svakom političaru željnom da s upućene pozicije odmjerenim promjenama pridonese boljitku hrvatskoga društva.

Juraj Perković

Manfred Gerstenfeld THE ABUSE OF HOLOCAUST MEMORY: DISTORTIONS AND RESPONSES

Jerusalem Center for Public Affairs, Institute for Global Jewish Affairs, 2009., 229 str.

U povodu Dana sjećanja na žrtve holokausta (27. siječnja) gotovo svi prikladni govori poput refrena završavaju uzvikom:

"Nikada više!" Je li zbog toga bespredmetno razmatrati prijedlog da se u tekst sveeuropskoga zakona namijenjenoga suzbijanju rasne mržnje uvedu odredbe o zabrani javnoga poricanja holokausta?

Uporaba i značenje termina *holokaust* prešlo je s aktualne vremenske distance cijelu amplitudu od stravične i sustavne nacističke akcije likvidacije Židova do njegova znanstvenog uobličavanja, a u novije vrijeme pojavljuje se zaodjeven u ruho raznih deformacija. Sve te izobličenosti dr. sc. Manfred Gerstenfeld detaljno kategorizira u 11 poglavlja svoje knjige *The Abuse of Holocaust Memory: Distortions and Responses (Zlorabljenje sjećanja na holokaust: izobličavanje i reakcije)*. Manfred Gerstenfeld je na čelu Jeruzalemskoga centra za odnose s javnošću, glavni urednik časopisa *Jewish Political Studies Review*, publicist *Changing Jewish Communities* i suizdavač časopisa *Post-Holocaust and Anti-Semitism* i *Jerusalem Viewpoints*. Gerstenfeld je međunarodno priznati stručnjak na području poslovne strategije i okoliša, a bio je savjetnik u nekima od najvećih svjetskih korporacija. Duboko je uronjen u probleme Židova i židovske zajednice u svijetu, a njegov je najveći doprinos povezan s antisemitizmom i postholokaustom. Rođen je u Beču, odrastao u Amsterdamu, a 1968. preselio se u Izrael, gdje živi i djeluje. Njegove su knjige prevedene i objavljene na nekoliko jezika.

Knjiga je strukturirana u dva dijela na 229 stranica. Prvi je dio istraživački rad samoga autora, a drugi je dodatak: to su intervjui i osvrti predstavnika raznih zemalja u kojima se dogodio holokaust. Knjiga je pisana poput priručnika – izvještaja s terena. Nakon predgovora Abrahama Foxmana slijedi kratko objašnjenje teme u prvom poglavlju naslovljenom *Categories of Distortion (Kategorije deformacije)*, u kojemu su predstavljeni oblici deformacije holokausta: poricanje, opravdanje, "izbjeljivanje", dejudaizacija, izjednačavanje, inverzija, trivijalizacija i zataškavanje sjećanja na holokaust. Termin *holokaust* općeprihvaćen je od 1970., u kontekstu nacističkih zlodjela, a Elie Wiesel, dobitnik Nobelove nagra-

de za mir, pisac i aktivist za ljudska prava, koji je i sam preživio holokaust, dao je tom terminu službeno ruho sredinom 1950. Prefiks *holo* na grčkom znači *totalno, posvećeno*, a *caust* ima korijen u riječi *caustos* u značenju *spaliti*. Židovska nomenklatura za nacističko konačno rješenje (*Die Endlösung*) nudi prihvatljiviju riječ *sho'ah*. Potonja ima biblijsko podrijetlo, ali njezino značenje nije povezano s voljom Božjom nego s uništavanjem ljudskom rukom. Ona je oprečna europskoj ili svjetskoj povijesti i tiče se isključivo židovskih žrtava. Pažljiv odabir sintagme *konačno rješenje* izvorna je nacistička špekulacija istrebljenja Židova, kojom se htjela eliminirati politička, a naglasiti rasna reperkusija.

U razmeđu povijesne argumentacije i slobode mišljenja, zadnjih su se godina pojavili manipulacijski pokušaji koji su ukupni povijesni potencijal usmjeravali na aspstrahiranje i/ili isključivanje bitnoga, a nepreciznim podacima namjerno iskrivljuju i opovrgavaju postojanje holokausta. Tako je drugi manipulacijski oblik raščlanjen u drugom poglavlju pod naslovom *Holocaust Justification and Promotion* (*Opravljanost i poticanje holokausta*) i nastoji ponuditi "objašnjenje" kako su Židovi sami odgovorni za antisemitizam. Poticanje holokausta nije novijega datuma, ali se povremeno pojavljuje i danas u nekoj inačici. Ova je kategorija manje deformacija, a više zloporaba sjećanja na holokaust. Promotori holokausta zastupaju stajalište kako Izrael nema pravo na postojanje, a jedini način na koji su se domogli vlastite države išao je kroz elemente genocida. I govor pun mržnje iranskoga sadašnjeg predsjednika, Mahmuda Ahmadinedžada (drugo i četvrto poglavlje), perpetuirao dvojaku motiviranost: ciljano potpiruje konflikt i zlorabi činjenicu holokausta. Osim toga,

on je 2005. na konferenciji naslovljenoj *Holokaust, sveta laž Zapada*, izjavio kako bi Izrael trebalo izbrisati s lica zemlje.

Kao najčešći oblik deformacije autor izdvaja *Holocaust Denial* (*Poricanje holokausta*), pa je treće poglavlje posvećeno toj temi. Poricatelji holokausta tvrde kako je većina Židova umrla u logoru zbog bolesti, drugi tvrde kako nacisti nisu namjeravali ubiti sve Židove, a treći pak kako ne postoji dokaz da je Hitler znao o zločinima koji su počinjeni nad Židovima. Ovdje se autor osvrće na najpoznatiji aktualni primjer Davida Irvinga, koji je očit pokazatelj kako nijekanje holokausta smjera na priklanjanje nacizmu i alarmantno uznemirujuće stavove prema Židovima. Irving se na sudu, koji je sam pokrenuo, branio tezom kako Hitler nije odobrio ubijanje Židova niti je znao za to. Analiza konkretnih primjera zloporabe holokausta u Gerstenfeldovu uratku ovdje artikulira još jednu tezu: umanjivanje broja žrtava. Ekscenoga biskupa Richarda Williamsona papa Ivan Pavao II. izopćio je iz Rimokatoličke crkve zbog njegova odnosa prema Vatikanu, kao i zbog negativnih konotacija o Židovima i negiranja postojanja plinskih komora, a holokaust svodi na '200 do 300 tisuća mrtvih'. Njegovi su istupi doveli do žestoke reakcije u svijetu i erozije vatikansko-izraelskih odnosa. Taj je vatikansko-židovski sraz naizgled izglađen papinom isprikom, ali da nije riješen, pokazuje i izravna umiješanost trećega sugovornika u liku njemačke kancelarke Angele Merkel. Njemački je sud toga Williamsona kaznio novčanom kaznom. Njemački propisi vrlo su striktni u ovom kontekstu.

U četvrtom poglavlju *Holocaust Deflection and Whitewashing* (*Otklanjanje i "izbjeljivanje" holokausta*) kategorija iskrivljivanja holokausta ponajprije se odražuje na odgovornost. Najkraće rečeno: drugi su krivi za holokaust i svi smo žrtve nacističkoga režima. Ovdje autor obrađuje najtipičnije europske zemlje koje su sudjelovale u holokaustu i na taj se način pokušavaju predstaviti kao žrtve Reicha i skinuti sa sebe odgovornost za počinjeno, a

uz to i nekoliko pojedinaca, poput Kurta Waldheima, Franklina Roosevelta, pape Pija XII. te Knuta Hamsuna.

Svi su ratovi užasni i njihova raščlamba nije tema ovoga napisa. Holokaust ima svoje mjesto u povijesnoj interpretaciji. U središnjim poglavljima knjige (peto, šesto i sedmo poglavlje) Gerstenfeld navodi posebnost holokausta i dejudaizacije, citirajući židovsku znanstvenicu Deborah Lipstadt: "Ne postoji primjer suvremene vladavine koja rabi sve svoje snage (čak i poštanski ured, banke, vojsku itd.) da istrijebi sveukupan narod: muškarce, žene, djecu. Genocid se događa unutar i izvan njemačkih granica." Dr. Yehuda Bauer, židovski znanstvenik, autoritet na području holokausta, navodi kako je: "(...) jasno da je shoah bio genocid, i kao takav ne samo da se može nego se i mora usporediti s drugim genocidima. Jedino će se tako odrediti je li bio drugačiji i u kojem razmjeru. Ako je to ono što shoah jest, onda se on više nikada ne bi smio nikomu dogoditi; postao bi irelevantan za sadašnjost i budućnost i mirno bi se mogao opraviti u rane liturgijske obrede (...)" Što više, svaki je povijesni događaj jedinstven i svaki je narod i njegova sudbina jedinstvena. Gerstenfeld zaokružuje znanstvene "kriterije o holokaustu; totalitarnost: svi Židovi; cjelokupnost: Židovi svugdje; prioritet: sve su grane zemlje uključene; industrijski karakter, nepraktičnost: umjesto da iskoriste židovsku radnu snagu, oni ih ubijaju." Sve ovo čini holokaust besprimjernim. Ipak, on nije jedinstven po tome što bi se mogao dogoditi i Židovima i drugima (str. 81). O tome govori peto poglavlje: *Holocaust De-Judaization (Dejudaizacija holokausta)*, šesto: *Holocaust Equivalence (Izjednačavanje holokausta)* i sedmo:

Holocaust Inversion: Portraying of Israel and Jewish as Nazi (Inverzija holokausta: portretiranje Izraela i Židova kao nacista). Deformacije navedene u tim poglavljima, kroz osmozu svih drugih žrtava, žele pokazati kako je Drugi svjetski rat bio jednako poguban za sve, a ne samo za Židove, ili kako je komunizam ekvivalent nacizmu, pa zemlje u komunističkom režimu imaju isti predznak kao i Njemačka pod Hitlerom. Pod sloganom "Žrtve su postali počinitelji" nastoji se staviti znak jednakosti između Palestinaca i Židova.

Osmo: *Holocaust Trivialization (Trivijalizacija holokausta)* i deveto poglavlje: *Obliterating Holocaust Memory (Zataškavanje sjećanja na holokaust)* govore o komercijalizaciji termina i zataškavanju holokausta. Takav odnos sugerira svojevrsno "pripitomljavanje" termina i njegovu banalizaciju, jer se ubrzo sve može nazivati holokaustom.

Ostaje otvorena usporedba ratova koji su na ovaj ili onaj način motivirani i zločina počinjenog nad narodom koji u to doba nije imao ni službeni državni teritorij. Obamin je navod da je holokaust bio uzrok stvaranja Izraela izazvao niz reakcija, ali je u toj ocjeni mudro uzeti u obzir činjenicu da se Izrael kao državni teritorij spominje još u biblijskim vremenima.

Deseto Gerstenfeldovo poglavlje nosi naslov: *The Importance of Apologies (Važnost isprike)*. Ono što je počinjeno ne može se promijeniti. Isprika i njezino prihvaćanje pomažu da se dogodi neka ozdravljena, buduća sprega, kad već živimo skupa na planetu Zemlji. Što se mene tiče, beskrajno mi je žao što je Hrvatska ikada bila umiješana u holokaust, neovisno o njegovim razmjerima. Vjerujem da je isprika koju je ponudio S. Mesić, s obzirom na to da je prihvaćena, uklonila stigmatu kojom je obilježena Hrvatska i riješila ju je negativne hipoteke. Neskloni diplomatsko-politički obrasci, kojima je proizvoljno interpretirana povijest Hrvatske i neposredno su utjecali na hrvatsko-izraelske odnose, ovom su isprikom inaugurirali novu perspektivu bilateralnih odnosa. "Ja sam svo-

jim putovanjem tu knjigu zatvorio ... Ispričao sam se svima onima kojima su Hrvati u povijesti počinili zlo, a samim tim i Židovima. Sasvim sam jasno rekao da hrvatski narod ne može biti odgovoran. Postoje pojedinci i oni za počinjena nedjela trebaju odgovarati, jer je svaki zločin individualan", istaknuo je predsjednik Mesić, ocijenivši svoju ispriku židovskom narodu moralnim činom.

Završavajući svoj uradak, Gerstenfeld u jedanaestom poglavlju *What can and Should Be Done? (Što se može i što bi trebalo učiniti?)* pledira na zadaću obrazovnih institucija da budu ono što jesu: da govore, objasne, poučavaju i promiču. Sve je manje živih svjedoka holokausta, pa ostaje povijesna memorija, koja, dokumentirana i argumentirana, to naslijeđe angažira tako da "Nikada više" ne bude retorička forma nego uvjerljivo obećanje. Gerstenfeld predlaže najprije suočavanje s holokaustom u najiskrenijem obliku. Potom predlaže šest koraka koja je sistematizirao Efraim Zuroff, koordinator istraživanja ratnih zločina u Centru Simon Wiesenthal: prvo spoznaja o sudjelovanju zemlje u tom zločinu i isprika za počinjeni zločin; potom komemoracija žrtvama i progon počinitelja. Četvrti je korak dokumentiranje zločina; peti – priprema i program edukacije i naposljetku obnavljanje ili naknada za zajedničku ili pojedinačnu imovinu.

"Holokaust svima mora biti upozorenje protiv zaborava, negiranja i umanjivanja", naglasio je papa u svojoj audijenciji. I Obama se slično izrazio prilikom posjeta Buchenwaldu: "Na nama je da budemo svjedoci, da osiguramo da svijet nikada ne zaboravi što se ovdje dogodilo." Eli Wiesel je Obami uzvratilo komentarom: "Da je svijet naučio, ne bi se dogodila Bosna, ni Ruanda, ni Darfur."

Gerstenfeldova se knjiga pojavila kao odraz neetičke tendencije tzv. preispitivanja povijesti i eksploatacije kvaziznanstvenih dokaza, što čine i pojedinci i šire nacionalne zajednice. Autor pritom ne pokazuje ni najmanju namjeru osporavanja legitimnoga prava na vlastito mišljenje, čak ako ono i nema uporišta u dokumentima.

Bernadica Jurić

Miljenko Brekalo **SOVEREIGNTY OF THE** **REPUBLIC OF CROATIA** **1990 – 1998**

Svjetla grada d.o.o., Osijek, 2009., 617 str.

Sovereignty of the Republic of Croatia 1990 – 1998, was written by the author on 617 pages and published by Svjetla grada d.o.o., in Osijek 2009. The book consists of an introduction and sixteen chapters and is a methodological and historical research of the overall theme of planned and fully organized armed rebellion in Croatia at the end of the 20th century. This rebellion, however, was induced by the authors of the Serbian Academy of Sciences and Art's Memorandum, Slobodan Milošević and his political and military elite with engagement of Croatian Serb groups. In addition to the concluding remarks, author's biography, the supplement and bibliography (various primary and secondary resources: 485 all together), this book also includes summaries in Croatian, English, French, German, Russian and Italian language.

The outline of the book indicates to a great extent the significance of scientific and historical research into the fiscal and monetary systems which are basic to the nation-state building and sovereignty of Croatia. Thus, basic determinants include a comparative analysis of the fiscal and monetary structures of the government expenditure and revenue in the Republic